

13.

Latviešu
VALODAS
KULTŪRAS
jautājumi

1977

PAR JAPĀŅU VALODAS VĀRDU ATVEIDES PROBLĒMĀM

Pilnīga japāņu vārdu atveides sistēma latviešu valodā līdz šim nav izstrādāta, un tāpēc japāņu valodas vārdu latviskajā atveidojumā vērojama liela dažādība. Bieži ir sastopamas nepareizas atveidojuma formas, it īpaši tad, ja izmantoti citu valodu (piemēram, angļu, vācu, krievu valodas) starpniekatveidi. Sajā rakstā izteiktie ierosinājumi, cerams, palīdzēs novērst neprecizitātes un ieviest vienveidību japāņu vārdu latviskajā atveidē.¹

Nekonsekvence japāņu valodas vārdu atveidē lielākoties konstatējama latviešu preses izdevumos, pat viena raksta ietvaros. Tā, piemēram, rakstā «Japāņu kinodokumenti progresa cīņās» («Lit. un Māksla», 1977, 11. febr., 15. lpp.) dažādi ir atveidota japāņu skaņu kopa *shi*. Vārdā *Hirosima* tā atveidota pareizi — ar *si*,

¹ Sk. arī: Eglīte G., Katajs E. Japāņu valodas vārdu atveides problēmas. — Latviešu valodas kultūras jautājumi, 12. laid. R., 1976, 127.—133. lpp.

bet teikumā *Režisors Fumio Kamei 1940. gadā saņēma pasūtījumu veidot trīsdaļīgu filmu tūristiem par Shinanas provinci*.. ir nepareizs atveidojums; pareizi jābūt *Sinano provinci*.

Šajā rakstā apskatīsim a) starpniekatveidu ietekmi uz japāņu vārdu atveidošanu latviešu valodā, b) patskaņu kvantitātes atveidojumus un c) japāņu vārda un uzvārda rakstības atšķirību no latviešu valodā pieņemtās normas.

1. Japāņu valodas skaņu kopa *za* (krievu transkripcijā *џа*, angļu transkripcijā — *za*) latviski atveidojama ar *dza*. Japāņu valodas skaņu kopas *ze, zo, zu* (krievu transkripcijā *џэ, џо, џу*, angļu transkripcijā *ze, zo, zu*) latviešu valodā atveidojamas analogiski — ar *dze, dzo, dzu*. Latviešu valodas praksē tas daļēji ir ievērots, piemēram:

Hacudzo, Jadzukami, Sandzo, Dadzai kvartāls, *Rjodzuna, Kakudzendzi* templis, *Uradzaki* (Jamasiro Tomoe. Ratiņu dziesma. R., 1966); imperators *Gomidzuno* (Kalva V. Ziedu poēzija. R., 1975); *Kendzaburo Oe, Sidzuoka, Tanidzaki*², *Kijomidzu* templis (Ovčiņņikovs V. Sakuras zars. R., 1973); *Cudzumi* («Lit. un Māksla», 1975, 5. apr., 14. lpp.).

Mūsdienu latviešu rakstu valodā pamānītie atveidojumi *za, ze, zo, zu* ir

² Šajā piemērā nepareizi atveidota japāņu skaņu kopa *ni*. Tā latviešu valodā atveidojama ar *ni* (sk.: Latviešu valodas kultūras jautājumi, 12. laid. R., 1976, 132. lpp.).

radušies angļu ortogrāfijas ietekmē un neatbilst japāņu skaņu kopu izrunai.

Kenzo Tange («Liesma», 1976, № 2, 9. lpp.); *banzai* («Padomju Jaunatne», 1973, 12. jūn.); *Karasenzui* («Padomju Jaunatne», 1973, 9. maijs); *Kobajashi*³ *Masakazu* («Lit. un Māksla», 1975, 1. nov., 2. lpp.); *Zeneika, Okada Kozans* (Kalva V. Ziedu poēzija. R., 1975).

Pareizi jābūt: *Kendzo Tange, bandzai, Karasendzui, Kobajasi Masakadzu, Dzeneika, Okada Kodzans*.

Dažādi japāņu skaņu kopu latviskā atveidojuma varianti reizēm sastopami vienā rakstā:

Dzen ideju ietekmē japāņi pamazām atsakās no lielajiem Heian perioda dārzjiem..; Reizen-in. («Padomju Jaunatne», 1973, 9. maijs). Pareizi ir *Reidzen-in*.

2. Japāņu valodas skaņu kopa *sho* (krievu transkripcijā *cě*, angļu transkripcijā *sho*) latviešu valodā atveidojama ar *sjo*. Šāds atveidojuma variants latviešu valodā ir arī konstatēts, piemēram:

Sjorimbo templis, imperators Sjova, Taisjo (Jamasiro Tomoe. Ratiņu dziesma. R., 1966); *sjosin* (Kalva V. Ziedu poēzija. R., 1975); *Sjoiči Oja, sjo-guns, sjodzi, Sjočiku* (Ovčiņņikovs V. Sakuras zars. R., 1973); *Sjotaro* (Endo Sjūsaku. Sieviete, kuru es pametu. R., 1971).

Atveidojums *se* ir nepareizs, tas radies krievu rakstījuma ietekmē. Šķiet, ka reizēm tulkotāji nepievērš uzmanību krievu *ě*. Piemērs:

kino sabiedriba Setiku («Cīņa», 1972, 31. maijs).

³ Japāņu valodas skaņu kopa *shi* latviešu valodā atveidojama ar *si*. Tātad pareizi ir *Kobajasi* (sk.: Latviešu valodas kultūras jautājumi, 12. laid. R., 1976, 129. lpp.).

Pareizi jābūt *Sjočiku*. Šai vārdā nepareizi ir atveidota arī japāņu valodas skaņu kopa *chi*. Tā atveidojama ar *či*.

Nepareizs ir arī pamanītais atveidojums ar šo:
Šogamas klintis («Padomju Jaunatne», 1973, 9. maijs).
Pareizi jābūt *Sjogamas klintis*.

3. Japāņu valodas skaņu kopa *sha* (krievu transkripcijā *ся*, angļu transkripcijā *sha*) latviešu valodā atveidojama ar *sja*. Lielākoties tas valodas praksē ir arī ievērots:

Taisjakukjo aiza, sjaku, sjamisen (Jamasiro Tomoe. Ratiņu dziesma. R., 1966); *divriči ar japāņu nosaukumu dzin-riki-sja* (Ovčiņņikovs V. Sakuras zars. R., 1973).

4. Japāņu valodas skaņu kopa *shu* (krievu transkripcijā *сю*, angļu transkripcijā *shu*) latviešu valodā atveidojama ar *sju* vai *sjū*. Šāds atveidojums ir samērā izplatīts:

Sjūsaku (Endo Sjūsaku. Sieviete, kuru es pametu. R., 1971); *pilotējamā lidmašīna-šāviņš «Sjusui», Kjūsjū, japāņu dzejas antoloģija Manjosju* (Ovčiņņikovs V. Sakuras zars. R., 1973); *Čosjūubes tilts, Sekisjū, Ruisjū, budistu sekta «Sinsju»* (Jamasiro Tomoe. Ratiņu dziesma. R., 1966).

Līdzās atveidojumam ar *sju* sastopami arī neprecīzi atveidojumi — ar *su*, *šu*. Tie nepareizi atspoguļo japāņu vārdu skanējumu, piemēram:

poēzijas antoloģija Maniošu («Padomju Jaunatne», 1973, 9. maijs).
Pareizi jābūt *Manjosju*.

Tā kā japāņu valodā fonoloģiski šķir īsus un garus patskaņus, tad skaņu kopa *shu* latviešu valodā ir atveidojama gan ar *sju*, gan ar *sjū* — atbilstoši japāņu patskaņa izrunai. Garā patskaņa lietošanas gadījumu palīdz noteikt vārdnīcās izmantotā transkripcija: krievu un angļu transkripcijā patskaņa garums ir apzīmēts ar svītru — *сш̄, shū*. Tātad, atveidojot japāņu skaņu kopu *shu*, jāievēro arī patskaņa īsā un garā rakstība.

5. Japāņu valodas skaņu kopa *chu* (krievu transkripcijā *чю*, angļu transkripcijā *chu*) latviešu valodā atveidojama ar *čju* vai *čjū* atbilstoši patskaņa kvantitātei japāņu valodā:

Fučjū (Jamasiro Tomoe. Rātiņu dziesma. R., 1966); *Čjūdori krustojums* (Ovčiņņikovs V. Sakuras zars. R., 1973).

Nepareizs ir atveidojums ar *ču* un *čū*, piemēram: *Čugoku*. Pareizi jābūt *Čjūgoku*.

6. Japāņu valodā **patskaņu dubultojums** morfēmu sadūrās nav atveidojams ar garu patskani. Tā, piemēram, *Ņūgata* (Ovčiņņikovs V. Sakuras zars. R., 1973) ir pareizs atveidojums. Nepamatots patskaņa garinājums konstatēts atveidojumā *Nigatas prefektūra*. Turklāt japāņu skaņu kopa *ni* latviski atveidojama ar *ni*.

7. Latviešu valodā ir parasts **personas vārdu** minēt **pirms uzvārda**. Izņēmumi ir pasēs un anketās, kur pirmo raksta uzvārdu.

Japāņu valodā visur (daiļliteratūrā, publicistikā, zinātniskajā literatūrā, patentu literatūrā, informācijas izdevumos u. c.) pirmo min uzvārdu, piemēram, *Akutagava Rjūnoske, Kavabata Jasunari*. Latviešu valodā tulkojumos uzvārds rakstāms aiz personas vārda — *Rjūnoske Akutagava, Jasunari Kavabata*.

1. tabula

Japāņu skaņu kopu atveidojumi latviešu valodā

Japāņu skaņu kopa latiņu transkripcijā ⁴	Atveidojums			Piemēri
	krievu valodā	angļu valodā	latviešu valodā	
<i>za</i>	<i>дза</i>	<i>za</i>	<i>dza</i>	<i>Gindza</i>
<i>ze</i>	<i>дзэ</i>	<i>ze</i>	<i>dze</i>	<i>dzen</i>
<i>zo</i>	<i>дзо</i>	<i>zo</i>	<i>dzo</i>	<i>Sandzo</i>
<i>zu</i>	<i>дзу</i>	<i>zu</i>	<i>dzu</i>	<i>Isudzu</i>
<i>sho</i>	<i>сѳ</i>	<i>sho</i>	<i>sjo</i>	<i>Sjova</i>
<i>sha</i>	<i>сѳа</i>	<i>sha</i>	<i>sja</i>	<i>sjaku</i>
<i>shu</i>	<i>сѳу</i>	<i>shu</i>	<i>sju</i>	<i>Manjosju</i>
<i>chu</i>	<i>тѳу</i>	<i>chu</i>	<i>čju</i>	<i>Fučjū</i>

2. tabula

Japāņu skaņas un skaņu kopas angļu, krievu
un latviešu transkripcijā

<i>a</i>	<i>и</i>	<i>u</i>	<i>e</i>	<i>o</i>
<i>a</i>	<i>и</i>	<i>y</i>	<i>э</i>	<i>o</i>
<i>a</i>	<i>и</i>	<i>u</i>	<i>e</i>	<i>o</i>

⁴ Japāņu skaņu kopām ir pazīstamas divas latiņu transkripcijas sistēmas. Vairāk izplatīta ir Hepberna transkripcijas sistēma. To izmantojuši arī raksta autori. Hepberna transkripcijas sistēma tiek izmantota arī daudzās vārdnīcās. Atšķirības no otras — «Kunrei» sistēmas ir dažos skaņu kopu transkripcijas gadījumos (Hepberna sistēmā — *shi, chi, ji, tsu, sha, shu, sho, cha, chu, cho*; «Kunrei» sistēmā — *si, ti, zi, tu, sya, syu, syo, tya, tyu, tyo*).

ka
ka
ka
sa
sa
sa
ta
ta
ta
ta
na
na
na
ha
ha
ha
ma
ma
ma
ya
я
ja
ra
ra
ra
wa
va
va
n
n
n

ki
ки
ki
shi
си
si
chi
чи
či
ni
ни
ņi
hi
хи
hi
mi
ми
mi

ri
ри
ri

ku
ку
ku
su
су
su
tsu
цу
cu
pu
пу
pu
fu
фу
fu
mu
му
mu
yu
ю
ju
ru
ру
ru

ke
кэ
ke
se
сэ
se
te
тэ
te
ne
нэ
ne
he
хэ
he
me
мэ
me

re
рэ
re

ko
ко
ko
so
со
so
to
то
to
to
no
но
no
ho
хо
ho
mo
мо
mo
to
yo
ё
jo
ro
ро
ro

3. tabula

ga	gi	gu	ge	go
га	ги	гу	гэ	го
ga	gi	gu	ge	go
za	ji	zu	ze	zo
дза	дзи	дзу	дзэ	дзо
dza	dzi	dzu	dze	dzo
da			de	do
да			дэ	до
da			de	do
ba	bi	bu	be	bo
ба	би	бу	бэ	бо
ba	bi	bu	be	bo
pa	pi	pu	pe	po
па	пи	пу	пэ	по
pa	pi	pu	pe	po

4. tabula

кya	кyu	кyo
кя	кю	кѐ
kja	kju	kjo
гya	гyu	гyo
гя	гю	гѐ
gja	gju	gjo
sha	shu	sho
ся	сю	сѐ
sja	sju	sjo
ja	ju	jo
дзя	дзю	дзѐ
dzja	dzju	dzjo

ča	chu	cho
тя	тю	tē
čja	čju	čjo
пуа	пуи	пуо
ня	ню	nē
џа	џи	џо
һуа	һуи	һуо
хя	хю	xē
hja	hju	hjo
буа	буи	буо
бя	бю	bē
bja	bju	bjo
руа	руи	руо
пя	пю	pē
pja	pju	pjo
туа	туи	туо
мя	мю	mē
mja	mju	mjo
гуа	гуи	гуо
ря	рю	rē
rja	rju	rjo

E. KATAJS

PAR Ļ UN Ņ ĶĪNIEŠU VALODĀ

Jau ilgāku laiku dažādos periodiskos izdevumos latviešu valodā (it sevišķi «Latinform» materiālos) izpaužas divaina tendence — ķīniešu uzvārdu, vietvārdu, laikrakstu nosaukumu un citu vārdu rakstībā ignorēt